

Razvijanje dobre tehnike opazovanja in dokumentiranja otrokovega razvoja in napredka

Mojca Lužnik

Vrtec Tržič

Nataša Durjava

Vrtec Tržič

Pri iskanju novih možnosti za kakovostno delo z otroki smo v Vrtec Tržič poglobili opazovanje in dokumentiranje otrokovega napredka. Poznavanje otrokovega razvoja je eden ključnih elementov, ki nam omogoča dobro pripravo na pedagoško delo. Želeli smo si preseči način, ki temelji na razvojnih mejnikih, in se usmeriti v razvojno-procesno načrtovanje pedagoškega dela. Vsak strokovni delavec ima že razvite določene strategije opazovanja in spremljanja otrokovega razvoja. Ob poglobljenem delu na tem področju se srečujemo z novimi, jih preizkušamo, nadgrajujemo že obstoječe in hkrati poglobljamo znanje razvojne psihologije predšolskega otroka. Delo sloni na prebiranju ustrezne literature, na timskem sodelovanju in medsebojni pomoči. Vzgojiteljice usmerjamo v smiselno uporabo gradiva, pridobljenega pri opazovanju, saj to omogoča tudi sovpogled otroka v lasten napredek, načrtovanje vzgojno-izobraževalnega dela, refleksijo o lastnem delu in sodelovanje s starši.

Ključne besede: opazovanje, beleženje, refleksija, otrok, napredek

Pomen opazovanja otrokovega razvoja in napredka

Proučevanje otrokovega razvoja se lahko zaplete zaradi dejstva, da se spremembe in stalnice pojavljajo na različnih področjih, strokovnjaki ločijo telesni, spoznavni in psihosocialni razvoj, ta področja pa so med seboj zelo povezana (Papalia 2003, 9). Nujno je, da jih strokovni delavci dobro poznamo, da znamo prepoznati odraščanje otrok, ki so nam zaupani v varstvo.

V sodobnih konceptih predšolske vzgoje je otrok izhodišče vzgojnega dela (Batistič Zorec 2002, 1), kar pomeni, da vzgojitelj pri načrtovanju svojega dela izhaja iz otrokovih razvojnih značilnosti in njegovih potreb. Za takšno načrtovanje pedagoškega dela mora vzgojitelj otroke v svoji skupini dobro poznati. K upoštevanju otroka kot posameznika, ki ga ne primerjamo z drugimi, ampak z njim samim, nas obvezujejo tudi načela, zapisana v *Kurikulu za*

vrtnice (Bahovec, Bregar-Golobič in Kranjc 1999, 11–17). V opisu načela razvojno-procesnega pristopa beremo: »cilj učenja v predšolski dobi je sam proces učenja, katerega cilji niso pravilni in nepravilni odgovori, temveč spodbujanje otrokovih lastnih (simbolnih, fantazijskih in domišljajskih) strategij dojetanja, izražanja, razmišljanja itn., ki so zanj značilna v posameznem razvojnem obdobju« (Bahovec, Bregar-Golobič in Kranjc 1999, 16). Spoznavanje ravni otrokovega razvoja, napredka in sprememb v razvoju temelji na opazovanju in beleženju tistega, kar vzgojitelj in pomočnik vzgojitelja opazita (Stritar in Sentočnik 2006, 10). Z opazovanjem, beleženjem, spremljanjem in razmišljanjem o otroku spoznavamo in razumemo njegov razvoj ter se izognemo normativnim opisom najpogostejšega pojavljanja določenih oblik vedenja, ki so vezane na določeno starost (Marjanovič Umek 2001, 30).

V članku predstavljamo primer iz prakse strokovnega dela na področju opazovanja otrokovega razvoja. Pri našem delu je še kako aktualno načrtovanje dela, posledično pa je pomembno opazovanje otrok: nemogoče je dobro načrtovati, če otrok prej ne opazujemo.

Zakaj dejavnost opazovanja otrok v našem vrtcu

V Vrtcu Tržič smo si želeli raziskati nove možnosti za kakovostno delo z otroki. Odločili smo se za poglobljeno delo na področju opazovanja otrok ter spremljanja in beleženja njihovega napredka.

Razmišljali smo, kako bi to dejavnost opredelili v nalogah letnega načrta. Odločili smo se za poimenovanje v okviru dela projekta z naslovom Poglej me. Projekt je bil interesen – poimenovali smo ga na ravni vrtca.

Med rednimi letnimi hospitacijami sta ravnateljica in pomočnica ravnateljice ugotovili, da smo bili v preteklem šolskem letu strokovni delavci pri opazovanju in zbiranju podatkov na zelo različnih ravneh, uporabljali smo različne pristope in instrumente. V nekaterih skupinah so bili zapisi o otrocih skromni, pomanjkljivi, večkrat so bile uporabljene sodbe. Nasprotno pa v nekaterih drugih skupinah pripravljajo otroške listovnike, v katerih zbirajo različne zapise in dokazila o otrokovem napredku. Listovnike skupaj z otroki uporabljamo večplastno. Ob njih otrok spremlja svoj napredek in gradi identiteto. Ob njih oziroma z njimi vodimo pogovore s starši. Otrokov listovnik vzgojitelju omogoča boljše razumevanje otrokovega razvoja ter lažjo in kakovostnejšo pripravo na pedagoško delo z otroki in na sodelovanje s starši (Grace in Sho-

res 1998, 13). Želeli si smo, da bi v našem vrtcu vse strokovne delavce spodbudili k razmišljanju o otrokovem razvoju, k boljšemu poznavanju razvojne psihologije ter oblikovanju zapisov o opažanjih, ki nam bodo v pomoč pri našem delu. Pred začetkom šolskega leta smo jih zato seznanili s prednostnim področjem dela in s projektom, v okviru katerega smo načrtovali povečanje kakovosti na področju opazovanja in dokumentiranja otrokovega razvoja.

Projekt Poglej me smo zasnovali na opravljeni evalvaciji strokovnega dela v vrtcu. Vanj so vključeni vsi vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev; srečujejo se v delovnih skupinah, ki jih vodijo strokovni delavci z izkušnjami pri oblikovanju listovnikov, in nekateri sodelavci, ki so se pred začetkom projekta odločili za dodatno izobraževanje ter za to, da bodo pomagali drugim. Namen našega projekta je bil razvijati dobre tehnike opazovanja otrok in zapisovanja opažanj. V poletnem času sta ravnateljica in vodja projekta pripravili smernice za opazovanje in oblikovanje zapisov, ki naj bi bile strokovnim delavcem v pomoč. S projektom smo jim hoteli ponuditi možnost, da se naučijo vzeti si čas za opazovanje, pomočnike vzgojiteljev pa vključiti v ta pomembni segment strokovnega dela ter jim omogočiti še tesnejše strokovno sodelovanje z vzgojitelji. Izbiro načina medsebojnega sodelovanja in participacije smo prepustili posameznim timom, saj so različno sodelovalno naravnani, čeprav članici oz. člana tima povezuje skupna odgovornost (Polak 2007, 7).

Organizacija dela

Dogovorili smo se, da bomo v letne delovne načrte zapisali okvirni načrt opazovanja otrok. Tako smo na začetku šolskega leta začeli razmišljati o uresničevanju cilja projekta. Za vsakega otroka smo pripravili mapo, v katero vlagamo zapise in druga dokazila o razvoju ter napredku.

Vodja projekta je bila vzgojiteljica z večletno prakso, intenzivno pa je sodelovala z ravnateljico vrtca. Še pred začetkom novega šolskega leta sta se pogovorili o ugotovitvah v zvezi z različnimi zapisi v skupinah, o nalogah in ciljih ter o tem, kako strokovne delavce vključiti v delo pri novem projektu. V vsaki od treh enot Vrtca Tržič sta se oblikovali po dve delovni skupini. Eno je vodil pomočnik vzgojitelja, drugo vzgojitelj. K še bolj poglobljenemu vključevanju v strokovno delo, razmišljanju in spoznavanju otrokovega razvoja ter k razmišljanju o tem, kako otroku pomagati k napredku

in hkrati okrepiti sodelovanje v strokovnem tandemu, smo hoteli spodbuditi tudi pomočnike vzgojiteljev.

Delovne skupine so se enkrat mesečno srečale na delovnih srečanjih, ki so potekala med počitkom otrok, kar pomeni, da strokovni delavci s projektom niso bili obremenjeni popoldan. V okviru projekta smo prebirali strokovno literaturo, ki se je navezovala na delo v projektu. Na srečanjih smo jo predstavili drugim sodelavcem. Že na začetku poglobljenega opazovanja otrok so nekateri strokovni delavci ugotovili, da potrebujejo več znanja s področja otrokovega razvoja. Predstavitve strokovne literature so zelo dobro sprejeli, vsaki je sledila strokovna diskusija. Del srečanj pa je bil namenjen dejavnostim, ki so nas usmerjale v razvijanje tehnik opazovanja in beleženja opažanj, ter izmenjavi dobre prakse na tem področju.

Vodje vseh delovnih skupin smo se prav tako srečali enkrat mesečno, da se je delo v celotnem vrtcu povežalo v celoto. Na srečanjih smo se pogovorili o tem, kako poteka delo v posameznih skupinah, kje smo in kako bi ga bilo smiselno nadaljevati.

Med šolskim letom so potekale tudi načrtovane medsebojne hospitacije, na katerih so se vodje skupin srečali s tandemom. Ta srečanja so bila namenjena pomoči, svetovanju in izmenjavi izkušenj. Pred obiskom v skupini si je vsak strokovni delavec lahko pripravil vprašanja, premislil o tem, kje ima težave pri opazovanju in beleženju. Na medsebojnih hospitacijah smo se o teh težavah pogovorili in poiskali skupno rešitev. Težave, ki so jih delavci navajali, so bile v začetku šolskega leta povezane predvsem z iskanjem ustrezne strategije opazovanja in zapisovanja. Nekateri so bili obremenjeni s sledenjem smernicam. Dogovorili smo se, naj preizkusijo različne metode opazovanja, s katerimi bodo pridobili podatke o otroku in skupini (Marjanovič Umek 2009, 65). Izmenjali smo si dobre izkušnje, poudarili tisto, kar je bilo pri delu strokovnega delavca dobro. V večini zapisov so se na začetku pojavljale sodbe. Zato smo na delovnih srečanjih pregledali več zapisov, jih primerjali, iskali sodbe, se pogovarjali o uporabnosti zapisa pri sledenju otrokovega napredka. Pogovorili smo se o namenu smernic, saj morajo biti delavcem v pomoč, ne pa nekaj, kar omejuje njihovo iskanje novih možnosti za delo. V drugi polovici šolskega leta so strokovni delavci svoje strategije opazovanja in zapisovanja večinoma že razvili, težave so se pojavljale le še pri iskanju časa za opazovanje otrok. Ugotovili smo, da je bolje načrtovati dejavnosti, v sklopu katerih je potekalo opazovanje, kot načrtovati le čas opazovanja (določen dan v tednu ali določen čas v dnevu). Pomembno

je bilo tudi sodelovanje v tandemu. Medtem ko se je eden od strokovnih delavcev posvečal opazovanju, je drugi otrokom zagotavljal pomoč, ki so jo potrebovali.

Delo v projektu je bilo povezano tudi z drugimi strokovnimi aktivimi, ki delujejo v našem vrtcu. V starostnih aktivih in pri uvajanju samoevalvacije smo načrtovali izvedbo akciogramov in sociogramov, s katerimi smo ugotavljali klimo v oddelkih, vključenost otrok v dejavnosti in njihov napredek na socialnem ter čustvenem področju. Z analizo sociogramov smo pridobili pomembne podatke o otroku: o njegovem odnosu do ožjega in širšega okolja, sodelovanju, odnosu do vrstnikov, o njegovi vlogi, pripadnosti, sprejetosti, aktivnosti, priljubljenosti. Akciogrami so bili strokovnim delavcem v pomoč pri učenju sistematičnega, kritičnega in selektivnega opazovanja (Adamič in Štefanc 2004, 8–10).

Začetne težave

Na prvem delovnem srečanju so sodelujoči delavci izpostavili več dilem in vprašanj, na katera so dobili odgovore.

V ospredju je bilo vprašanje glede dodatnih obremenitev, ki jih prinaša projekt. Večina strokovnih delavcev je bila prepričana, da jih bo poglobljeno delo na področju opazovanja dodatno obremenilo in da bo to povzročilo pomanjkanje časa za druge obveznosti. V odgovoru smo navedli dejstvo, da bi morali, če hočemo delo načrtovati razvojno-procesno, vsi vzgojitelji zapise opazovanj že imeti. S pomočjo projekta smo si prizadevali ozavestiti opazovanje in povečati kakovost zapisov. To pomeni, da smo zapisovanje le nadaljevali, poudarek pa smo namenili obliki zapisov.

Naslednji pomislek, ki se je pojavljal v večini skupin, je bil, da bo opazovanje otroke prikrajšalo za vzgojiteljevo delo z njimi. Čas, ki ga bodo vzgojitelji namenili opazovanju, bi bilo bolje izkoristiti za neposredno delo z otroki. Ker opazovanje zahteva veliko koncentracijo, smo delavcem v smernicah priporočili, naj traja krajši čas. Opazovanje naj bi trajalo deset minut, lahko tudi petnajst (oziroma po presoji opazovalca), nikakor pa ne vse dopoldne. V oddelku sta praviloma dve osebi, ki čas posvečata otrokom, in medtem ko ena opazuje, lahko druga otrokom zagotavlja vso potrebno pomoč.

Strokovni delavci so prosili, naj jim pojasnimo, kako zapisovati, ker je to za nekatere šibko področje. V pomoč so dobili smernice, ki smo jih pripravili na podlagi našega predhodnega dela v zvezi z opazovanjem otrok (opravljene hospitacije ravnateljice, pomoč-

nice ravnateljice ter smernice za delo svetovalne službe vrtca). Te smernice so bile »okvirne«, namenoma ne dokončne, in so dopuščale preoblikovanje v skladu z odločitvijo posameznih strokovnih delavcev. Posebej smo poudarili, da lahko strokovni delavci glede na namen projekta pri zapisih poiščejo tiste tehnike beleženja oziroma dokumentiranja, ki jim ustrezajo.

Vse strokovne delavce smo seznanili z vsebino projekta, ki je prednostno področje našega vrtca v tem šolskem letu. Srečanja, namenjena projektu, potekajo med delovnim časom in se jih zato udeležijo vsi strokovni delavci.

Pojavila se je dilema, kdaj naj bi tandem razpravljal o opazovanju. Opazovanje izvajata oba strokovna delavca v skupini, kar pomeni, da lahko prihaja do različnih interpretacij otrokovega odzivanja na določeno situacijo. Smiselno je, da se o teh razhajanjih pogovorimo in najdemo vzrok za različna mnenja. Predlagali smo, da bi strokovni delavci za to izkoristili čas med počitkom otrok.

V eni od enot se je pojavil pomislek glede prebiranja strokovne literature. Tako kot vsaka znanost se tudi pedagogika razvija in strokovni delavci moramo temu razvoju slediti. Študij literature podpira naše strokovno delo in nam je v pomoč pri poglobljanju znanja. Priporočena osnovna literatura sta bili knjigi *Otrokov svet* (Papalia 2003) in *Razvojna psihologija* (Marjanovič Umek 2009).

Hkrati so strokovni delavci opazovanje ocenili kot smiselno, strinjali so se s tem, da je spremljanje močnih in šibkih otrokovih področij pomembno, pa tudi z načinom posredovanja vsebine strokovne literature na delovnih srečanjih.

Potek dela

Prva dva meseca smo namenili opazovanju. Strokovni delavci so večkrat navedli pomislek, da bodo težko našli čas za opazovanje, hkrati se jim je dozdevalo, da bodo v tem času neaktivni, kot da ne bi delali. Prav zato smo jim zagotovili dovolj časa, da premislijo, kako bodo opazovali, koga bodo opazovali, kaj potrebujejo, kako se počutijo med opazovanjem ipd. Ob koncu opazovalnega obdobja so vzgojitelji razmišljali o svojem delu. V refleksijah so navedli, da:

- se je večina med opazovanjem počutila dobro;
- največkrat opazujejo spontano;
- vzgojitelji, ki že zapisujejo, so ugotavljali, da iz zapisov lahko sklepajo, na katerem področju je otrok bolj dejaven, koga

manjkrat opazujejo; na podlagi teh ugotovitev lahko načrtujejo določeno opazovanje;

- ugotavljajo, da so pozorni predvsem na socialno področje – na odnose;
- več opazijo, kadar zapisujejo, kot takrat, kadar ne;
- so pozorni na to, da opazujejo vsa področja;
- potrebujejo zapise za pripravo na pogovorne ure;
- so bili zapisi že v preteklosti obširni in so zajemali vsa področja otrokovega razvoja;
- so nekateri imeli težave, ker so otroci želeli njihovo pozornost ravno v času opazovanja;
- znajo oblikovati anekdotske zapise, ne znajo pa slediti otrokovemu razvoju in delati zapisov v zvezi s tem;
- nekateri strokovni delavci poglobljeno opazujejo določene otroke tri dni pred pogovornimi urami.

Že po prvih srečanjih se je pokazala razlika v delovanju vzgojiteljev in pomočnikov vzgojiteljev. Vzgojitelji so se s sodelovanjem v projektu nekako sprijaznili, pomočniki pa so bili aktivni v diskusijah, tako po predstavitvah literature kot v iskanju novih poti pri spremljanju otrokovega razvoja. Razmišljali so, kako organizirati čas opazovanja, kako oblikovati uporaben zapis, želeli so si dodatne primere zapisov. Vendar pa so imeli manj izkušenj z refleksijo.

Po izvedbi prvih medsebojnih hospitacij so tudi vzgojitelji izrazili željo, da bi si izmenjali dobre izkušnje in da si skupaj ogledali različne tehnike zapisov. Strokovni delavci so povedali, da jim je bila povratna informacija, ki so jo dobili ob izmenjavi na medsebojnih hospitacijah, zelo dobrodošla. Dogovorili smo se, da bo vsak vzgojitelj predstavil zapis, ki mu je bil pri sledenju otrokovega razvoja najbolj v pomoč. Zapisi so bili zelo različni. Nekateri so si pomagali s fotografijami, ki so bile osnova za zapis. Drugi so povzeli obliko zapisa iz smernic, dodali področje opazovanja, ob koncu zapisali smernice za delo, kratek komentar o doseženem napredku ali drugih spremembah. Shranili so tudi kopije likovnih izdelkov, ki dokazujejo otrokov razvoj na likovnem področju, rešitev določenega likovnega problema. Ogledali smo si videoposnetke, na katerih je dokumentiran napredek deklice v zaznavanju in prepoznavanju oblik ter razvoj njenih motoričnih spretnosti. Pomembno je, da so vsi zapisi, ne glede na obliko, opremljeni z datumom, kar nam omogoča časovno sledenje spremembam v otrokovem razvoju. Predstavitvam zapisov so sledile diskusije, v

katerih so vzgojitelji sami začeli razmišljati o ustreznosti zapisa, o njegovi uporabnosti in izrazili prve pobude za to, da bi se seznanili z instrumenti, ki nam omogočajo spremljanje napredka otrok.

Pred zaključkom projekta in načrti

Iz prispelih poročil delovnih skupin je razbrati nekatere skupne ugotovitve, ki nakazujejo, da so strokovni delavci kljub začetnemu odporu delo v projektu sprejeli in so jim nekateri elementi našega dela v pomoč. Vodja ene od delovnih skupin je v refleksiji zapisala, da »smo najprej gradili neko pozitivno naravnost do dela – do obveznosti, ki nam jih narekuje projekt Poglej me«.

Predstavitve strokovne literature so strokovni delavci zelo lepo sprejeli. Vsi so se nanje dobro pripravili. V vseh skupinah so se razvile diskusije in v vseh so ocenili, da lahko predstavljeno uporabimo v praksi. Prebiranje strokovne literature bi bilo zato smiselno nadaljevati, lahko tudi v drugih strokovnih aktivih.

Vsi strokovni delavci menijo, da je opazovanje pomemben element našega dela. Večina se jih strinja, da je ob opazovanju smiselno tudi zabeležiti tisto, kar opazimo. Najpogosteje je uspelo spontano opazovanje. Strokovni delavci hkrati ugotavljajo, da so zapisi spontanega opazovanja osnova za načrtno opazovanje. Po pregledu zapisov spontanega opazovanja hitro ugotovimo, katero področje moramo še opazovati, kateri otrok ima na določenem področju težave, katere izzive moramo otrokom še ponuditi ipd. Vzgojitelji so bili bolj pozorni na odzivanje otrok na okolico, njihove dejavnosti in socialne odnose. Pridobili so boljši pregled nad opazovanimi in neopazovanimi otroki. V skupini je vedno nekaj otrok, ki jih manjkrat opazujemo. To so otroci, ki se ne izpostavljajo, so vedno v ozadju. Če vse otroke opazujemo načrtovano, smo pozorni tudi na tiste, ki se nam sicer »skrijejo«.

Izoblikovalo se je nekaj konkretnih ugotovitev in predlogov. Ugotovili smo, da je samostojnost otrok pri opazovanju pomembna. Samostojen otrok ne potrebuje nenehne pomoči strokovnega delavca, tako da si lahko ta vzame čas za nemoteno načrtno ali spontano opazovanje. Ne samo da je otrok samostojen pri oblačenju, hranjenju, umivanju, ampak naj bo tudi pri izbiri igre, vključevanju v igralno skupino, pri dogovarjanju z drugimi otroki. Če skupini omogočimo, da doseže določeno raven samostojnosti – ko je mogoče razpravljati in se pogovarjati – je mogoče najti čas tudi za opazovanje.

Na zadnjih srečanjih smo se pogovarjali o uporabi opazovalne

liste. Pogovor smo sklenili z ugotovitvijo, da moramo vsako opazovalno listo prilagoditi izbrani situaciji in da nikakor ne moremo uporabiti enake opazovalne liste za različne situacije in različne otroke.

Nekateri pri opazovanjih redno uporabljajo akciograme, ker jim ponujajo več informacij o otrocih in skupini kot opazovanje posameznih otrok. Smiselno bi bilo, da to možnost opazovanja obdržimo in razvijamo svoje spretnosti pri izdelavi akciograma ter poglobimo znanje o tem, kako si z njim lahko pomagamo pri razvijanju socialnega in čustvenega razvoja otrok v skupini.

Večina strokovnih delavcev je v času, ko je potekal projekt, razvila določeno strategijo dokumentiranja razvoja otrok, za katero ugotavljajo, da jim je v pomoč pri njihovem delu. Preizkusili so več možnosti, izbrali novo, nekateri pa so se vrnili k tisti, ki so jo uporabljali pred začetkom projekta, kar pomeni, da si svoja opažanja zapisujejo v zvezek. Med novejše možnosti se je umestila uporaba fotografij in videoposnetkov, ki omogočajo večkratni pregled nekega dogodka.

Pomembna je tudi ugotovitev ene od strokovnih delavk, ki pravi, da se je z opazovanjem o otrokovem razvoju naučila več kot iz literature, ki se velikokrat omeji na najpogostejše pojavnne oblike vedenja v določeni starosti.

Strokovni delavci ugotavljajo, da se je sodelovanje med vzgojiteljem in pomočnikom vzgojitelja poglobilo. Opazovanje in pogovor o otrocih sta jih povezala v tesnejše strokovno sodelovanje, kar jima je omogočilo boljše spoznavanje otrokovih potreb, značilnosti in interesov.

Pomočniki vzgojiteljev so menili, da jim je delo v projektu omogočilo razvoj strokovnih kompetenc. Izmenjava mnenj v tandemu je vodila k boljšemu dialogu in medsebojnemu zaupanju, pomočniki vzgojiteljev so postali bolj samozavestni.

Zelo malo je delavcev, ki še vedno trdijo, da sicer opazujejo otroke, vendar jim zapisov ni treba oblikovati oziroma jih ne delajo zase, ker si vse o otrocih zapomnijo. Nekateri celo menijo, da jim zapisovanje še vedno pomeni obremenitev in zanj porabijo veliko časa. V prihodnje bodo še vedno lahko iskali lastne strategije opazovanja in beleženja. Nihče od strokovnih delavcev pa ni omenil, da so bili otroci med opazovanjem prikrajšani za njihovo pozornost in delo.

V nekaj skupinah se je že oblikovala potreba po poglobljeni refleksiji dela, vsekakor pa bomo pred koncem projekta opravili refleksijo v vseh skupinah.

Vključevanje staršev v opazovanje in spremljanje sprememb v otrokovem razvoju

Vse starše smo ob začetku šolskega leta na prvem roditeljskem sestanku seznanili s potekom načrtovanega in poglobljenega strokovnega dela z otroki. Večinoma so izrazili zadovoljstvo ob tem, da bomo otrokov razvoj spremljali poglobljeno. Pozneje se je pokazalo, da je bila komunikacija strokovnih delavcev s starši bolj jasna, bolj poglobljena, tudi zaradi podrobnejšega poznavanja otrok ter izdelanih zapisov o njih.

Prav tako je bilo navzoče spoznanje, kako pomembno je posredovanje informacij o otroku že v predšolskem obdobju. Posamezni starši so bili bolj dejavno vključeni, tako da so strokovnim delavcem prinašali gradivo (fotografije svojih otrok, pomagali so pri zbiranju materiala za delo, predvsem za določene izbrane teme). V skupinah, v katerih so si lahko ogledali videoposnetke, ki so nastali v vrtcu, so starši povedali, da opazijo tudi kaj novega o svojem otroku. Zbrani videomaterial lahko na željo staršev izbrišemo, s čimer sledimo načelu spoštovanja zasebnosti in intimnosti, zapisanemu v *Kurikulu za vrtce* (Bahovec, Bregar-Golobič in Kranjc 1999, 12). Starši (v poročilu o realizaciji dela) navajajo, da je bil projekt Poglej me dobro izpeljan in da je strokovni kader pridobil ogromno znanja ter si izmenjal veliko izkušenj.

Ključne ugotovitve in implikacije za vodenje

Projekt še vedno poteka, vendar lahko že zapišemo nekaj dosežkov, ki so jih na srečanjih izpostavili strokovni delavci:

- s pomočjo strokovne literature so nadgradili strokovno znanje na različnih področjih predšolske vzgoje;
- ozavestili so pomen opazovanja ter ugotovitev, da so zapisi v pomoč pri pogovornih urah, sprotnem načrtovanju in opazovanju otrok;
- večina strokovnih delavcev je razvila strategijo doslednejšega opazovanja otrok in beleženja opažanj;
- strokovni delavci so odkrili nove metode in tehnike dela;
- strokovni delavci so začeli načrtovati svoje delo na podlagi pridobljenih ugotovitev.

Z delom v projektu smo dosegli, da je v večini skupin opazovanje in beleženje opažanj vključeno v delo strokovnih delavcev; ti so ugotovili, da jim mape z zapisi ne olajšajo le priprav na pogovorne ure, ampak z njihovo pomočjo prepoznavajo otrokova šibka

in močna področja. Z uporabo zbranih zapisov si pomagajo tudi pri načrtovanju dela v skupini in s posameznim otrokom.

Za strokovne delavce smo v začetku šolskega leta pripravili smernice, ki naj bi jim bile v pomoč. Začetki so bili težki in posamezniki so jih slabo sprejeli, češ da jih dodatno obremenjujemo s pisanjem. Po začetnih težavah pa se je motivacija strokovnih delavcev povečala, pojavili so se različni primeri dobrih strokovnih pristopov, veliko je bilo medsebojnih izmenjav izkušenj. Branje strokovne literature je povečalo zanimanje za poglobljanje prakse, predstavitve literature so strokovnim delavcem odprle nove vidike za obravnavo konkretnih primerov.

Strokovni delavci so začeli več razmišljati o opazovanju otrok ter jih sistematično in načrtno opazovati. Očitno je bilo, da se med seboj pogosteje pogovarjajo tudi o strokovnih temah. V opazovanje otrok so se bolj kot v preteklosti dejavno in strokovno kompetentno vključili pomočniki vzgojiteljev, kar jim je dalo določeno samopotrditvev, da delajo dobro in strokovno.

Opazili smo, da jim je uporaba posameznih tehnik odprla nove dimenzije pri opazovanju dinamike otrok, prav tako pa jim predstavljajo konkretno pomoč pri delu s posameznim otrokom.

Poudarjali smo, da morajo biti zapisi o opazovanju kakovostni iz več razlogov (poznavanje otrokovega razvojnega obdobja, njegovega socialnega vključevanja v skupini, zaradi poglobljenih pogovorov s starši). Začeli smo bolj sistematično razvijati kritičnega prijatelja, saj smo vsakemu strokovnemu delavcu posredovali povratne informacije (prednosti in možnosti za dopolnitev obstoječih zapisov).

Opravljenno delo, osredotočeno na opazovanje otrokovega razvoja, je bilo usmerjeno:

- k urjenju v poglobljanju tehnik za opazovanje otrok;
- k bolj dejavnemu pristopu k otrokom in staršem;
- k boljšemu pre/poznavanju individualnih razlik med otroki;
- k naravnosti k otroku;
- k boljšemu prepoznavanju otrokovih potreb;
- k učinkovitemu delu, usmerjenemu k realnim ciljem iz predšolske vzgoje;
- k izboljšanju pisanja zapisov o otrocih;
- več pozornosti smo namenili usvajanju novih (branje strokovne literature) in mobiliziranju obstoječih znanj;
- poglobilo se je celostno opazovanje in poznavanje otrok.

Večina strokovnih delavcev se je dela lotila zavzeto, bili so raziskovalni, odkrivali so nove poti. Sodelavci so med seboj usmerjeno sodelovali, se v referenčnih skupinah spodbujali, pogosto so bili humorno in optimistično naravnani. Predvsem se nam zdi pomembno, da smo v projekt vključili pomočnike vzgojiteljev, ki so poglobljeno in intenzivno sodelovali.

Poglobljeno opazovanje otrok je pri strokovnih delavcih izboljšalo tudi veščine komunikacije in posredovanje informacij o njihovem otroku staršem (Grace in Shores 1998, 20).

Od težkih začetkov, tudi posameznih občasnih odporov, so zaposleni v vrtcu projekt dobro sprejeli. Strokovni delavci so izrazili željo, da bi zapisi v našem vrtcu v prihodnje postali rutinski in ne obveznost.

Cilj, ki smo si ga zastavili na začetku, in sicer da bomo razvijali dobre tehnike opazovanja in zapisovanja ter da bomo usmerjeni k otrokom, se je z delom, kot smo ga zastavili, poglobil, zavest o tem, kako je opazovanje pomembno, se je še okrepila.

Novi pristopi k opazovanju in zapisovanju so nas spodbudili k iskanju novih možnosti opazovanja, in to na način, ki bi bil za posameznega strokovnega delavca ustrežnejši.

Opazamo, da smo s poglobljenim opazovanjem spodbudili strokovno rast in kakovost našega dela pri opazovanju otrok. Načrtovanje se je poglobilo, pridobili smo obširne informacije o posameznem otroku. V prihodnje nam bo to v pomoč pri usmerjanju v nove izzive na tem področju, znanje pa bomo s pridom nadgrajevali. V ospredje naše vzgoje smo dejansko postavili otrokov razvoj in tako poglobili načela razvojno-procesnega pristopa v vrtcu. Strokovni delavci so poglobili znanje o značilnostih otrok v posameznem razvojnem obdobju (Bahovec, Bregar-Golobič in Kranjc 1999, 14).

Priloga: Smernice za opazovanje otrok in oblikovanje zapisov

Opazovanje otrok

Oba strokovna delavca v skupini skupaj razmišljata in zapisujeta opažanja. Dopolnjujeta se pri vseh dejavnostih, ki so povezane z opazovanjem in zapisovanjem: pri opazovanju otrok, zbiranju informacij in dokazil o otrokovem napredku, reflektiranju, oblikovanju zapisov.

1. Priporočljivo je, da si vsak vzgojitelj pripravi okvirni načrt opazovanja, da to počne redno in si sproti zapisuje opaženo. Načrt opazovanja priloži letnemu delovnemu načrtu oddelka.
2. Za posamezno opazovanje načrtujemo okoliščine opazovanja:
 - kdaj bomo opazovali,

- koliko časa,
 - koga bomo opazovali,
 - situacijo, kaj potrebujemo (svinčnik, fotoaparat ...).
3. Opazujemo v pripravljenih situacijah, ki jih načrtujemo. Lahko opazujemo tudi nenačrtovano, ko se zgodi kaj nepredvidenega.
4. Pred opazovanjem določimo, ali bomo opazovali:
- enega otroka,
 - manjšo ali večjo skupino otrok,
 - otroka med dejavnostjo na določenem področju kurikula,
 - otrokovo vključevanje in odzivanje v različnih obdobjih dneva (v času jutranjega prihoda, pri igri ...).

Informacije o otroku lahko pridobimo tudi od drugih v vrtcu (od sodelavcev, svetovalne delavke ...). Te informacije dopolnjujejo naše spremljanje otrokovega napredka. Nikakor pa ne sme priti do halo-efekta, torej do tega, da bi otroka ocenjevali ali opazovali na podlagi informacij drugih. Pozorni moramo biti na individualizacijo in diferenciacijo.

- Opazovanje zahteva veliko koncentracijo. Opazujemo večkrat po petnajst minut.
- Pazimo, da nismo prepogosto usmerjeni le na posamezno področje otrokovega razvoja.
- Vsak strokovni delavec si lahko po lastni presoji pripravi instrument za opazovanje (npr. seznam za preverjanje). Tudi opažanja lahko zapisuje tako, kot mu najbolj ustreza.
- Za ugotavljanje klime v skupini vsaj enkrat letno naredimo akciogram, lahko tudi sociogram.

Zapisovanje opažanj

Delo sloni na timskem sodelovanju. Oba strokovna delavca v skupini opazujeta in opažanja zapisujeta. Pretok informacij v tandemu je nenehen: če so opažanja različna, poizkusimo ugotoviti, zakaj je tako. To nam je lahko v pomoč pozneje, ko razmišljamo o tem, kako bi lahko delo z otroki nadgrajevali.

Upoštevamo načelo enakih možnosti – vsak otrok ima svojo prozorno vložno mapo ali registrator. Vsak otrok ima torej svojo mapo, v katero vlagamo zapise in dokazila o njegovem napredku. Na prvi list zapišemo otrokovo ime in datum njegovega rojstva.

Zapisi so kronološko urejeni. Vsak zapis opremimo z datumom dogodka, okoliščinami, komentarjem vzgojitelja. Lahko zabeležimo tudi področje kurikula.

Izogibamo se sodbam (deklica je samostojna, klepetava ...). Otrokove lastnosti opišemo in razložimo. Zaradi avtentičnosti govor zapisujemo dobesedno.

Vrste zapisov: anekdotski zapis, sistematični zapis, intervju, fotografija, avdio- in videoposnetki. Pri sistematičnih zapisih in intervjujih zabeležimo datum, okoliščine, namen opazovanja, lahko tudi komentar.

Preveč fotografij lahko otrokovo mapo spremeni v fotoalbum. Uporabimo le tiste fotografije, ki nam o otroku nekaj sporočajo. Tudi fotografije opremimo z datumom in s komentarjem o okoliščinah, v katerih so nastale. Bolj priporočljivo je, da fotografije hranimo ločeno od zapisov, zato dobro premislimo, kaj hočemo z njimi zabeležiti.

Primer anekdotskega zapisa:

Datum: 9. januar 2012

Področje: umetnost

Okoliščine: Prinesla sem male instrumente in jih predstavila otrokom. Jaka si je izbral činele in začel ritmično udarjati. Izmenično si jih je polagal na eno in drugo uho. Ponovno je udaril in poslušal. Na koncu si je obe čineli prislonil na ušesa in rekel: »Sendvič.«

Komentar: Pri opazovanju me je pritegnila otrokova zavzetost in njegova izvirna izjava na koncu. Ker so ga mali instrumenti tako pritegnili, ga bom še naprej spodbujala pri eksperimentiranju z njimi.

Primeri sistematičnih zapisov:

Navajanje na kahlico

Cilj: opazovati deklico pri navajanju na kahlico

Datum: 3. marec 2012. Pri previjanju sem vprašala Evo, ali bi šla na kahlico. Deklica je prikimala, nato si je izbrala kahlico, ki sem jo označila. Deklica je sedla nanjo, čez nekaj minut je vstala. Kahlica je bila suha.

Datum: 4. marec 2012. Eva se je spet usedla na kahlico, vendar je ta ostala suha.

Datum: 5. in 6. marec 2012. Deklica je odklonila kahlico.

Datum: 17. marec 2012. Eva se je na kahlici igrala z dojenčkom, da lula. Njena kahlica je ostala suha.

Datum: 11. april 2012. Eva si je sama poiskala kahlico, sedla nanjo in čez pet minut rekla: »Lulala.« Ko sva pogledali v kahlico, je bila v njej lužica. Obe sva se je razveselili.

Komentar: Bravo, Eva, danes si prvič v vrtcu lulala v kahlico.

Preizkušanje sluha

Datum: 3. marec 2012

Cilj opazovanja: ugotoviti, ali Neža sliši smer in jakost zvoka

Potek dogajanja: Z Nežo pripravim glasbene didaktične igre in jo vključim vanje.

Nežina reakcija pri igri Kje je zvonček: Neža je vsakokrat (trikrat) brez težav z zavezanimi očmi poiskala zvonček, ne glede na jakost zvoka.

Nežina reakcija pri igri Piščanček, čivkni: Neža je vsakokrat (štirikrat) prepoznala smer zvoka. Komentar: Neža je v obeh igr

pokazala, da dobro sliši – zmore določiti smer zvoka, reagira tudi na tišje zvoke.

Pri zapisih smo objektivni. Izogibamo se posploševanju in interpretacijam. Zapisi so osnovani na dejstvih in na našem strokovnem znanju o razvojni psihologiji.

Evalvacija in uporaba zapisov

Dvakrat do trikrat v letu pregledamo zapise o otrocih in opravimo evalvacijo, v kateri ocenimo,

- katera so otrokova močna in šibka področja;
- katere otroke smo večkrat opazovali in zakaj, komu bomo v prihodnje namenili več pozornosti;
- na katerih področjih smo opazovali določene otroke, kje otrok potrebuje spodbudo, dodatno pomoč;
- kakšen napredek je otrok dosegel.

Tako lahko pripravimo načrt opazovanja za posameznega otroka v okoliščinah, ki jih še nismo zabeležili oziroma si o njih želimo izvedeti več.

Zapise uporabljamo:

- pri otrokovem vpogledu v lasten razvoj in napredek;
- pri delu z otrokom v vrtcu (spremljanje otrokovega razvoja, napredka in učenja);
- pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela, vplivanju na razvoj otrokovih kompetenc;
- pri sodelovanju s starši.

Ob zapisih otrok razmišlja o svojih dosežkih in napredku, hkrati tudi vzgojitelj razmišlja o svojem delu. Z njimi si vzgojitelj pomaga pri izbiri ustreznih dejavnosti, postavljanju ciljev za skupino in posameznega otroka, pri spremljanju napredka otrok, prepoznavanju ravni njihovega razvoja, potreb, interesov in želja.

Povzeto po Stritar in Sentočnik (2006).

Literatura

- Adamič, M., in D. Štefanc. 2004. »Didaktično opazovanje in analiza pouka: gradivo za hospitacije.« Študijsko gradivo za interno uporabo, Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Bahovec, E. D., K. Bregar-Golobič in S. Kranjc. 1999. *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Urad Republike Slovenije za šolstvo.
- Batistič Zorec, M. 2002. »Opazovanje otrok in spremljanje otrokovega razvoja v vrtcu.« Študijsko gradivo, Pedagoška fakulteta, Ljubljana.
- Grace, C., in F. E. Shores. 1998. *The Portfolio Book: A Step-by-Step Guide for Teachers*. London: Gryphon House.
- Marjanovič Umek, L. 2001. *Otrok v vrtcu, priročnik h Kurikulumu*. Maribor: Obzorja.

- Marjanovič Umek, L. 2009. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Papalia, E. D. 2003. *Otrokov svet: otrokov razvoj od spočetja do konca mladostništva*. Ljubljana: Educy.
- Polak, A. 2007. *Timsko delo: psihološke razsežnosti timskega dela v vzgoji in izobraževanju*. Ljubljana: Modrijan.
- Stritar, U., in S. Sentočnik. 2006. *Otrokov portfolio v vrtcu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Nataša Durjava je ravnateljica Vrtca Tržič.
nataša.durjava@guest.arnes.si
- Mojca Lužnik je vzgojiteljica v Vrtcu Tržič.
mojca.luznik1@siol.net